

MÓRICZ ZSIGMOND:

Pozsonyi mese

Részlet „Rózsa Sándor összevonja szemöldökét“ című nálunk most megjelenő regényéből

A liberális mágnások klubjában, a Kis Kaszinóban éppen azt magyarázta gróf Miggay Pista, hogy mi is az a »pecsovic« szó.

— Kéhlek alássan, először is »aulikus« az, akinek a világon semmiféle politikai meggyőződése nincs és a közpályán tisztán az udvari és a felség személye körüli befolyás segítségével akar és tud felemelkedni. Régen ezeknek a száma légió volt... kilenc évvel ezelőtt pedig, 1839-ben Tolna-megyében a követválasztás igen erős korteskedésekkel folyt. Két követjelölt volt, egyik Bezerédy István, a másik Perczel Móricz... Nos, kéhlek, a konzervatív párt vezére gróf Festetich Rudolf volt, aki Julia-majorjában nagyszerű tanyát rendezett korteseinek. Ebben a Julia-majorban a kortesek felett a grófnak Petschovitsch nevű tisztartója gyakorolta a főfelügyeletet. Petschovitsch war ein treuer Diener seines Herrn s oly jól tartotta a korteseket, hogy ezek egyszer csak, kéhlek alássan, nem éljenezték többet se Bezerédyt, se Perczelt, se Festetich grófot, hanem, ahányszor meglátták ezt a tisztartót, azonnal elkezdtek ordítani, hogy »Vivat Petschovitsch«.

A mágnások, kivált a fiatalabbja, nagyon nevetett.

Egyáltalán igen derülten indult a reggel a klubban.

— El lehet mondani, amit jó anyám szokott ránk kiejteni, ha ilyenkor, mikor sírni kéne; kacagni kezdünk, hogy: »Vesztit érzik ezek!«

A klubban a korai órát tekintve, már igen sokan voltak.

Voltak, akik arról beszéltek, hogy 1845-ben s 46-ban mily rendkívül rossz termés volt s a tavaszi jelek azt mutatják, az idén sem lesz jobb.

— Legalább ára lesz a termésnek, — mondta egy mágnás. — Pest vármegyében akkor 22 bankó forinton alul nem lehetett kapni egy mérő búzát. Báró Podmaniczky Jánosnak tele voltak vermei s még annyiért sem adta. És a vármegye mit tett? Feltörette a vermeket, szétmértette a búzát, kéhlek, s a begyűlt pénzt átadta a bárónak.

— Rémes! S ezt tette volna a vármegye?

— Igen, el lehet gondolkozni az önkormányzat eme ténye felett.

— De még szomorúbbak a viszonyok Beregben és Ugocsában, — vetette közbe egy másik fiatal mágnás. — Ha ezekről beszélünk, éppen olyan, mintha Kelet-India valamelyik tartományáról lenne szó. Ezért alapítottunk egy felfedező társaságot mi ketten, Béla barátommal s a nvarat

avval töltöttük s még a telet is, farsang végéig, hogy az ország különböző vidékeit megismerjük, mint utazók és világokat jelentő kalandokat szerezzünk. Bejártuk, kéklek alássan, Tolnát, Baranyát, elmentünk Parádra, gróf Károlyi Györgyné látogatására, s onnan le a Heves-megyében fekvő Tiszabőre, gróf Almássy Pali barátunkhoz, aztán meglátogattuk a báró Wenkheim-családot Kőrös-Ladányon, Gróf Csekonics Jánost Zsombolyán, sőt elmentünk Temesvárra, Buziás-fürdőre, Mehádiára, ahol fényes vendégkoszorút találunk együtt... Herkules-fürdőből, nem törődve az intő szókkal, a Vaskapu-szoroson át leírhatatlan fáradsággal ereszkedtünk le a Hátszeg völgyébe, Piskiig, Komáromi Gyuri barátunkhoz, aki akkor ezen a jószágán időzött bájos feleségével, gróf Csáky Lálival...

De valami volt a levegőben, senki sem tudott tiszta szívvel figyelni a világjáró kalandjaira.

Most berohan a fiatal Csetneky gróf, a Pepi s halálsápadtan kapkod ki a zsebéből egy papírlapot és adja át Miggay Pistának:

— Olvasd, olvasd!

Már mindenki megrettent. A bécsi események? Senki sem akart már ilyen izgató dolgokról beszélni.

— Az éjjel kétezer emberrel népgyűlés tartatott, — sietett Mocsnok Pál, a bálrendezők királya. Vész hírek jöttek Bécsből, hogy letörték a forradalmat, s az aulikusok és pecsovicsook győznek. Kétezer ember azonnal indulni akar. Rögtön fogadjunk gőzhajót nekik. Ki is mentünk a hajóhoz és ott váraoztunk, míg előállítottak egyet, végre jön egy pincér s a szervetájával csapkodva kiabálja:

— Auf, edle Magnaten, das Dampfboot ist da!

Mindenki nevetett. Különös volt, hogy a rémület és a kacagás minden pillanatban egymást váltotta.

Egy másik fiatal mágnás avval robbant közénk:

— A Zuckermannlin ölik a zsidót!

Fanyar nevetés.

— Az én jó zsidaimat, kéklek. Csupa hála vagyok velük szemben. Ha szükség van, kihez fordul az ember, ha nincs zsidó?

— Pesten revolutio! A hatvani-utcai Landerer-nyomdából kiindulva a sajtószabadság tényleg proklamáltatott. Tánccsicsot kiszabadította az ifjúság.

— Petőfi negyvenezer paraszt élén áll a Rákoson!

Csupa hihetetlen hír! Néma csönd!

— Dieser Petoefi, dieser Petoefi, — dadogta s felmutatta a papírt, amit valaki elkaptott tőle és olvasni kezdte az első sorokat:

*Dicsőséges nagy urak, hát hogy vagytok?
Viszket-e úgy egy kicsit a nyakatok?*

A mágnás ifjak felhördültek s elrettenve nevettek össze.

— Ez mi vagyunk?

*Új divatú nyakravaló készül most
számotokra... nem cifra, de jó szoros!*

A kaszinóból mindenki odatorlódtott. A komoly, idősebb liberális mágnások: akik maguk közt a legfontosabb tennivalókat beszélték meg, szintén

előjöttek s szivarozva állottak be a csoportba. A fiatal felolvasónak éles, nagy hangja volt s minden szó duplán félelmesen sikított a fülükbe.

*Tudjátok-e, mennyit kértünk titeket,
hogy irántunk emberek legyetek,
vegyetek be az emberek sorába? ...
Rimánkodott a szegény nép s hiába!*

— De hol a rendőrség? Hogy merészel valaki ilyen lázító hangon?!!!

— Ez mégis sok!

— Még csak ezután jön a java! — mondta a dadogó fiatal mágnás, aki a papírt hozta.

*Állatoknak tartottátok a népet;
hátha most mint állat fizet tinétek?
Ha megrohan, mint vadállat bennetek
s körmét, fogát véretekkel festi meg?*

— Das ist Skandal! Ez nem tűrhető!

— El vagyunk késve!

De elveszett az egész dolognak a humora. A verssorok meghazudtolták, amit az emberek a versről tudtak. Hogy a vers, a költemény az érzelmek kifejezése, líra, epika... Szavak! Ez itt tűzvész, gyujtogatás. Ha ezt hallani fogják az emberek, kész a lázadás... Borzasztó...

*Ki a sikra a kunyhókból, Milljomok!
Kaszát, ásót, vasvillákat fogjatok!
Az alkalom maga magát kínálja!
Útött a nagy bosszúállás órája.*

Nem lehet elképzelni, hogy ezek a főurak, akik egész életükben, bármit is tettek, csak tiszteletben, sőt szinte imádatban részesültek a nép részéről s ha gyűlölet volt a hátuk mögött, azt ők mosolyogva szinte előnynek fogták fel s úgy tartották, hogy kell is egy kis gyűlölet is az emésztéshez. Hogy ezek Petőfi versét soronként, mint puskalövést, bombát, robbanást érezték. Erre még eddig a magyar történelmében példa nem volt. Elvégre az ember liberálisnak liberális, de mágnásnak is mágnás, kék alásson.

Ezer évig híztak rajtunk az urak...

Minden sor borzalmasabb és irtóztatóbb.

Most rajtok a mi kutyáink hízzanak!

Nem lehetett tovább olvasni. Maga a felolvasó nem hitt a szemének. Lehetetlen, hogy ez a sor le legyen írva. Tollal, tintával, ahogy a szerződést írják, amit meg kell tartani, ahogy a törvényt, amit végre kell hajtani. Csak eddig szerződést és törvényt csak a birtokban levő hatalmasok érdekében írtak s ez...

Van még ebben az országban élet, igazság, rend, jog? ... Hát ezt a gazembert még nem akasztották fel? Ez él? Lehetetlen.

— Elég!

Valaki kitépte a felolvasó kezéből a papírt és széttépte.

— Nem kell széttépni, Violencia! A nádorhoz! Az ítélőbíróhoz!

— És még ezt az embert dicsérte Széchenyi! Ezt tekinti fiának!
Dühöngő kavargássá változott a terem.

De mikor már csillapodni kezdett a felhevült hangulat, mintha új
tűzzel akarnák felgyújtani a hamvadni kezdő parázst, valaki berohant:

— Petőfi negyvenezer kaszás paraszttal áll a Rákoson!

Hirtelen némaság.

A legfontosabb kérdés e napokban az volt, hogy miként fognak meg-
oldatni az úrbéri viszonyok? Nem fogják-e az izgatók a parasztokat a
nemesség ellen uszítani? S mi lesz a nemzetiségi paraszttal? A főurak
nagy részének csupa tót, oláh, s más nemzetiségű jobbágysága volt és
ott semmiképpen rendet fenntartani nem fog lehetni soha, csak drákói
rendszerrel, katonasággal, fegyverrel...

Kóválygó kétségek kerülgették az urakat.

Ha Bécsben is megtörténhetett, a császár rezidenciáján a szörnyűség,
mi lehet akkor idehaza?

Metternich nemcsak lemondott, — ami utóvégre méltó és helyes ál-
dozat a tömeg fellázított szenvedélyének lecsillapítására, — de házát kira-
bolták, lerombolták és felgyújtották!

Mindenki saját bőrén érezte ugyanezt a végzetet. Nem volt a főurak
közt senki, aki saját, otthoni, öttömösi, vagy balassafertelmesi kastélyát
ne tudta volna elképzelni lángok között.

Még soha nem gondoltak arra, hogy ennyire ellenséges és idegen
elem között élnek. Hiszen ezek a parasztek, ezek a soha észre nem vett,
figyelembe nem részesített jobbágyok, ezek, mint feldühített vadak nyü-
zögtek képzeletükben...

Kell, igen, kell a felelős minisztérium, hogy legyen egy legmagasabb
szerv, amely elégtételt adjon nekik a sérelmekért, károkért s megoltal-
mazza őket a veszélyektől. Meg kell hozni az elodázhatatlan törvényeket,
részben, hogy kicsit lecsillapítsák a mobot, részben hogy megköthessék,
mint az elszabadult veszett kutyákat.

Szóval a »Kis Kaszinó«, a szabadgondolkodású mágnás-ellenzék is
teljesen és tökéletesen fel volt fordulva. Mi lehet akkor a Nagy Kaszinó-
ban, a konzervatívoknál?

A fiatalok hamar felülkerekednek az érzelmeken s a fiatal mágnások
kajánul elhatározták, hogy a Petőfi-verset elviszik a felsőbbekhez.

Hadd örüljenek azok is.

Két tagot mindjárt ki is választottak, mind a kettő természetesen a
legnagyobb családok gyermekei voltak, akiknek apjuk, testvérük, báty-
juk, minden rokonságuk a Kaszinóban van.

A Kis Kaszinóba jártak a nagy nevek közül gróf Batthyány Lajos és
Kázmér, gróf Teleki László és Domokos, gróf Vay Károly, gróf Zichy
Manó, gróf Pálffy József, gróf Szapáry Antal, gróf Csáky László, báró
Mesznik Viktor, báró Eötvös József, gróf Andrássy Gyula és sokan mások.
Ezek valamennyien a haladás hívei voltak, akik pénzt és lelkesedést
áldoztak a nép és a jövő megmentéséért. El lehet képzelni, mi volt az
igazi konzervatív, maradi mágnásvilágban, ha még őket is így felháborít-
totta Petőfi verse. A Kis Kaszinónak csak tizenhat szavazati joggal bíró
tagja volt, a mágnás-tábla centrumának ellenben 108 szavazati helye volt
a főrendiházban. Az ókonzervatívok vezérei voltak: báró Perényi Zsig-

mond, báró Majthényi Antal s a nagy tekintélyek, köztük Almássy Pál, Bónis Sámuel, gróf Rádai Gedeon s ezek maguk is meglátogatták a Kis Kaszinót: tehát köztük nem volt valódi ellentét. Úgy vették, hogy annyi az egész, hogy a fiatalok szeszélyből csatlakoznak a forradalmi szelleműekhez. De az semmi s ha benő a fejük lágya, meggondolják magukat s visszatérnek a komolyabbak közé.

Tizenegy órára már a konzervatívok, az aulikusok is mindnyájan ismerték Petőfi versét és rettenetesen le voltak hangolva, mi lesz, ha Petőfi csakugyan megindul a negyvenezer paraszttal.

Ekkor érkezett meg a Kis Kaszinóba Frici báró, aki valóban egyhuzamban hajtott Szegvárról Pozsonyig. És a lovai kibírták s ezzel valóban nem kicsinylendő hírnevet szereztek a fiatal úrnak, aki magával hozta Klauzál Gábort is, akit a ceglédi homokon ért utól. Klauzál hamarabb indult el, de az úton fennakadt és egy csárdában búsult éppen, mikor megérkezett oda Frici báró s megismervén a csongrádi tekintélyes vezérszónokot, örömmel ajánlotta fel kocsiját, amit az ellenzéki pártember szintén örömmel fogadott el, pedig még nem is tudta, mennyire szükséges volt számára, hogy idejében beérjen Pozsonyba: miniszteri tárca várta ott.

Szerencse, hogy Frici bárónak azonnal jönnie kellett. S most sietnie a Mágánás Kaszinóba.

Hoznia a nagy hírt, mi történt Szegváron. Hogy egy alföldi betyár népporradalmat csinált. Már Pesten hallotta, hogy Bécsben is lezajlott a forradalom s vérrel és Metternich bukásával végződött, annál nagyobb volt az ő híre, hogy a békés alföldi medencében is viharzik a tenger.

A Kis Kaszinóban újabb megdöbbenéssel vették a hírt s most már maguk siettek Fricivel a Mágánás Klubba, ahol a fiatal, szőke úr a legnagyobb sikert, vagy inkább rémületét okozta, amint bőségesen, szellemesen és célzatosan elmondta, mit csinált Rózsa Sándor.

— Ki az a Rózsa Sándor?

— Az új Milfay... A legnagyobb stílusú betyár, aki a magyar honban jelentkezett.

— Hisz ez nem betyár, ha nem vitt el pénzt! Nem fosztogatott? Ez akkor talán egy áruhás ellenzéki vezér...

— De valami pénzt elvitt. Míg a gróf a szalában a rend helyreállításán dolgozott, megjelent ő maga a vasládák szobájában és kétezer forintot kikövetelt onnan ezüstben. Sem többet, sem kevesebbet, — mondta Frici báró.

— Ki tudja, hátha szüksége volt rá a pártkasszában, — mondta egy mágánás szatirikusan.

Petőfiről kérdezték.

— Igaz-e, hogy negyvenezer paraszttal áll a Rákoson?

A báró eltűnődött:

— Bizonyosan nem tudom, — mondta, — de negyvezernél lehet ott több is.

Remegés közben meglátták Széchenyit, aki az utcán éppen errefelé tartott.

Széchenyi meg fogja mondani. Széchenyi nem fél. Széchenyi a pesti márciusi forradalomra rögtön megmondta, mikor megjött a hír, hogy *parapluie revolution: esernyős forradalom!*

A lépcsőkön, amint fölfelé ment Széchenyi, az ultrák közül találkozott

eggyel. Az ultramontán mágnás megemelte széleskarimájú kalázbriai kalapját, melyen hosszú, veres toll lógott s nagy köszönés után hetykén nyomta azt a fejébe:

— Bon jour, citoyen Széchenyi! — köszönt újmódi köszöntéssel. — Jónapot Széchenyi polgártárs! — ahogy a nagy francia forradalomban volt szokás.

A gróf utánanézett s visszaköszönt:

— Bon soir, citoyen Sansculott! Jóestét, »Gatya« úr!

Nálunk nem nadrágtalanok, hanem egészen gatyások voltak a felszabadításra váró népek.

Széchenyi nyugodtan ment a klub termébe, benyitotta az ajtót és ahogy végignézett a sápadt, didergő, gyomorrontásos mágnásokon, szar-
kasztikus mosolygással köszöntötte őket:

— Dicsőséges nagyurak, hát, hogy vagytok?

Ezen a napon volt a szavazás a jobbágyság felszabadításáért.

Egyetlen szó, egy ellentmondás nélkül ment keresztül a javaslat. Pedig, ha a Petőfi verse nincs, akkor legalább is ellenzéke lett volna, ha még akkora volt is a rémület a bécsi események miatt.

Deák Ferenc mondta:

— Nem kellett Pozsonyban forradalmat csinálni! Mire lett volna! Mindent elvégzett a bécsi forradalom, mert azok az elemek, amelyekről függött a jobbágyság jogainak megadása, Bécsben annyira megrémültek, s annyira begyulladtak, hogy nem kellett őket még kapacitálni sem. Bécsben a nép lázadt fel: Pozsonyban a mágnások hallgattak el.

A magyar revolúciót, a magyar dicsőséges forradalmat két név hajtotta végre: Petőfi Sándor, meg Rózsa Sándor.

Az indítványt Kossuth Lajos tette meg s a roppant többséget az ő szelleme hozta be, de hogy semmi kisebbség sem volt, ez még nagyobb jelentőségű: s ezt a nép lelkének fiai vívták ki.

Rajvonatban

Andrejevics-Kun rajza a „Partizánok“ című ciklusból